

La tesi doctoral de José Manuel Díaz reinterpreta en clau teopolítica l'obra de fra Luis de León

L'estudi *El estruendo y la sustancia. La política en el pensamiento de fray Luis de León*, defensat a la Universitat de les Illes Balears, troba el projecte d'escriptura a què respon l'obra castellana d'aquest autor essencial del Renaixement espanyol des dels seus fonaments teològics i polítics i l'estudi del conjunt dels seus treballs

Palma. Febrer de 2012

La tesi doctoral de José Manuel Díaz Martín, defensada a la Universitat de les Illes Balears, obre nous camins per a la interpretació de l'obra de fra Luis de León des de la perspectiva que ofereix una lectura dels aspectes polítics presents a les obres d'aquest religiós, humanista i escriptor del segle XVI i exponent de l'escola salmantina del Renaixement espanyol. El treball *El estruendo y la sustancia. La política en el pensamiento de fray Luis de León* ha estat dirigit pel doctor Gabriel Amengual, catedràtic de Filosofia del Departament de Filosofia i Treball Social de la UIB.

José Manuel Díaz, autor de la tesi doctoral. Foto: UIB

Fra Luis de León

Fra Luis de León (Belmonte del Tajo, Conca, 1527 - Madrigal de las Altas Torres, Àvila, 1591), d'origens conversos (els seus avantpassats materns foren jueus convertits abans de l'expulsió de 1492), fou un religiós que va professar molt jove l'orde augustinià (1541), on promogué la reforma (1589) i va resultar elegit provincial de Castella pocs dies abans de morir. Com a comissionat papal, també defensà la reforma carmelitana (publicant, a més, la primera edició de les *Obras* de santa Teresa de Jesús, 1588).

Inclinat a l'estudi des de jove, fra Luis de León va rebre la seva formació teològica en el nou tomisme de la Universitat de Salamanca amb professors com els dominicans Melchor Cano i Domingo de Soto, hereus del pare Francisco de Vitoria. Continuà la seva formació aprofitant els ensenyaments del benedictí Cipriano de la Huerga a l'Escola d'Esctura de la Universitat d'Alcalà. Arribà a la docència i va ser professor de Teologia (1562-1572, 1577-1578) i catedràtic de Filosofia Moral (1578-1579) i de Sagrada Esctura (1580-1590) de la Universitat de Salamanca, els drets de la qual defengué des de diversos càrrecs.

No va publicar res fins a complir els cinquanta anys, primer en llatí (*In psalmum XXVI explanatio* i *In Cantica canticorum Salomonis explanatio*, 1580) i després en castellà (*De los nombres de Cristo* i *La perfecta casada*, 1583), en part per la seva voluntat d'estil i en part per l'enriment de l'aire en els ambients universitaris, on es promogué el seu processament per la Inquisició (fou empresonat entre 1572 i 1576) pels seus orígens conversos, les seves opinions teològiques i la popularitat que va assolir la difusió manuscrita del seu comentari castellà al Cantar salomònic, ja que era necessari el vist i plau de l'autoritat per a la publicació de textos bíblics en llengües vernaculars.

La seva obra inèdita és per això molt més voluminosa (*Poesías*, 1631; *Exposición del libro de Job*, 1779; *Traducción literal y declaración del libro de los Cantares de Salomón*, 1798; *Opera latina*, 1792-2012). Però, encara que sortí absolt del procés, aquest no tan sols determinà la seva decisió de no publicar en vida alguns textos o la possibilitat que han tingut els lectors de conèixer la seva obra al llarg del temps, sinó que malauradament també s'ha convertit en clau exclusiva per a la seva interpretació.

Projecte d'escriptura

La tesi de José Manuel Díaz, realitzada en el marc del programa de Doctorat de Filosofia de la UIB, mostra la necessitat que avui es té d'estudiar l'obra llatina de fra Luis de León per comprendre la configuració de la seva obra castellana. La recerca torna al públic l'edició de les seves obres castellanés més conegudes segons l'ordre que l'escriptor va projectar i no pogué assolir per les circumstàncies de l'època, i treu a la llum alguns textos que la crítica havia deixat de banda (com certes poesies tardanes o un discurs castellà) en confondre el conjunt de la seva obra amb el seu projecte d'escriptura.

Gravat de Francisco Pacheco (1599) que reproduïx la imatge de fra Luis de León.

L'estudi comença amb la demostració dels errors metodològics i hermenèutics que han pesat sobre la comprensió de les obres de fra Luis de León: una lectura bàsicament literària i l'estudi del seu pensament polític des del prisma del fenomen estatal, dos fets que són part del característic moviment històric de la modernitat, envoltada en la mística política de la revolució enfront de l'Estat com a representació de l'oposició que suposa entre mística religiosa i Església.

A continuació, la primera part de la tesi organitza els seus escrits en tres etapes que fan evident el constant transvasament d'idees entre la faceta llatina i la castellana de fra Luis de León, que en cada etapa té un matís peculiar: com a orador, per la unitat del seu esperit reformador de l'orde augustinià i de la universitat; com a professor universitari, per haver renovat el significat de la inspiració divina de les Escripures, que des de la seva anàlisi escolar trasllada a les seves obres; i com a escriptor, s'aclareix el paper que va tenir el procés inquisitorial en la transformació del seu projecte d'escriptura, que de la traducció i el comentari de Salomó va desembocar en la seva actualització.

En clau política

La segona part de la tesi doctoral de José Manuel Díaz es dedica a la política en el pensament de fra Luis de León: ací, la recerca analitza la seva antropologia, que interpreta l'home com un agent lliure travessat constitutivament pel mal; les relacions entre pecat, redempció i llibertat; la influència que tindrà la diferència que estableix entre la llibertat d'acció i la de conversió per desenvolupar una teoria política basada en la virtut política; la diferència que, a partir d'aquesta

darrera, estableix el professor de l'Escola salmantina entre el Dret civil i de gents; i, finalment, la seva reinterpretació de l'esquema aristotèlic dels sistemes de govern dins el temps cristià.

Per acabar, després de mostrar l'equivalència entre els distints tipus de virtut recuperats en la seva teoria política i la seva exposició del projecte salomònic, José Manuel Díaz reordena les obres castellanes de fra Luis de León segons el seu lloc en el progrés –individual i col·lectiu– sota el qual es comprèn sotmès l'home: *Poesías castellanas* de Luis Mayor, una exhortació genèrica a la vida filosòfica individual (en pau amb la vida política, vida col·lectiva ben ordenada), encara que finalment desconhortada; *En el libro de Job*, que intervé ja on la llei ha de callar quan aqueixa manca de satisfacció es manifesta, fet que considera una característica del poble jueu, que és com el llibre assoleix un caràcter polític; i, finalment, el díptic (sempre es varen publicar juntes) *De los nombres de Cristo* i *La perfecta casada*, conjunt antipolític dirigit íntimament a fer participar tots els savis en la comunitat de la fe i en la seva projecció sobre les accions, obrint així les seves poesies a una lectura mística.

Referència de la tesi

Títol: *El estruendo y la sustancia. La política en el pensamiento de fray Luis de León*

Autor: José Manuel Díaz Martín

Programa de doctorat: Filosofia

Àrea de coneixement: Història de la Filosofia

Departament: Filosofia i Treball Social

Director: Gabriel Amengual Coll

Qualificació: Excel·lent cum laude

Membres del tribunal

Presidenta

Dra. María del Carmen Paredes Martín
Departament de Filosofia, Lògica i Estètica
Universitat de Salamanca

Vocals

Dr. Colin P. Thompson
Departament de Llengües Medievales i Modernes
Universitat d'Oxford (Regne Unit)

Secretari

Dr. Joan Lluís Llinàs Begon
Departament de Filosofia i Treball Social
Universitat de les Illes Balears

Dr. Miguel Ayuso Torres
Departament de Disciplines Comunes
Universitat Pontifícia de Comillas

Dr. Miguel García-Baró López
Departament de Filosofia, Humanitats i
Comunicació
Universitat Pontifícia de Comillas

Publicacions relacionades

Fray Luis de León, *Tratado sobre la gracia y la justificación/De gratia et iustificatione* (Opera XIII), José Manuel Díaz Martín (ed.), Ediciones Escorialenses, 2008.

Díaz Martín, José Manuel, «Sobre la edición de la obra latina de fray Luis de León. El caso del tratado *De Trinitate*», en *La ciudad de Dios*, 2009:222-1, pp. 239ss.

Díaz Martín, José Manuel, ressenya a Fray Luis de León, *Comentario sobre el Génesis/Expositio in Genesim* (Opera XI), Hipólito Navarro Rodríguez (ed.), Ediciones Escorialenses, 2009, en *La ciudad de Dios*, 2009:222-3, 840ss.